

KÖZÖSSÉGI FÜZETEK – 3

Borsos Szabolcs

Hit, kultúra, önrendelkezés Kelet~Európából nézve

- gondolatok a 21. század elején -

2014

Kiadói tanács
Apor Csaba-Gábor
Dr. Köllő Gábor
Mikesy György

Tördelés
Székely Szilárd-János

Olvasószerkesztő
Székely Imola

Fotó
Borsos Kinga, Székely Szilárd-János

Borítóterv

Székely Szilárd-János

Kiadja az *Editura Studium Kiadó*
Marosvásárhely, Trébely u. 85, 540083
kiado@studium.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BORSOS, SZABOLCS

Hit - Kultúra - Önrendelkezés Kelet-Európából nézve : gondolatok
a 21. század elején / dr. Borsos Szabolcs PhD. - Târgu-Mureș : Studium,
2014

Bibliogr.

Index

ISBN 978-606-8349-22-0

281.95

Ez a kiadvány a marosvásárhelyi Metamorphosis Nova Transylvaniae Egyesület Közösségi Füzetek sorozatának harmadik száma, amely a közösségi életre való nevelést segíti elő.

Tartalom

Ajánló sorok _____	5
A keresztény hit és kultúra lehetősége a 21. század Európájában —	9
Az önrendelkezés belső világa _____	35

A két Bolyai szobra a marosvásárhelyi Bolyai téren

Ajánló sorok

Baji Lázár Imre

Borsos Szabolcs szép nekiszánással hív meg bennünket sorsunk újra-elbeszéléséhez, és újraépítéséhez. Úgy tesz, mint Tamási Áron hőse, Balla Péter, aki a homlokán csillagos, hátán kereszt szamarával érkezik meg a háborúból. Szamárral, a jászol és a virágvasárnap nélkülözhetetlen tanújával és résztvevőjével. De nem kell a falunak a szamar, és nemigen értik Balla Pétert sem a maga metafizikai önátadásában, sem erkölcsi megvesztegethetetlenségében. Pedig a Vitéz lélek kulcsmetaforája, drámai titkosírása az elrabolt autentikus létezés helyreállíthatóságáról szól. Útra indító metafora volt édesapámnak, a darabot a nagykőrösi SDG-s diákként megrendező érettségizőnek a háború végén, közel hetven éve, és az most nekem is, amikor Borsos Szabolcs írása kapcsán idéződik elém a Nemzetiben frissen látott darab sorsképlete. Bár Európa egyik leghosszabb békeidejét éljük, békés világunkban mégis háborús következményeket tapasztalunk határon innen és túl. Deterritorializáció és depopuláció. Népeségcsökkenés és térvesztés. De a veszteségek talán még nagyobbak legbelül: az istenismeret és emberszeretet terepén, ahol világunk gazdasági-fogyasztói erőművét a főbűnök mozgatják. A statisztikák a megtért és a kegyelem ösvényén járó hívők számát hat-hét százalékra becsülik, de a formális vallásgyakorlók száma sem több a népesség egy negyedénél.

Pedig Tamási „vitéz lelke” kell a sors és az idő, a történelem erózív munkájával szembeszegezett „megmaradási törvény”, vagyis a valódi öntörvényűség, autonómia érvényesüléséhez.

Balla Péter hazatérése a borsosi fogalmazásban egyszerű magyarázatot kap: *„Azt jelenti, hogy az ember nyugodtan és szabadon vállalja saját magát, családját, munkahelyét, vasárnapi és ünnepnapit közösséget, tágabb értelemben saját nemzetéről úgy gondolkodik, hogy ez a **hazatalálás helyszíne**, a politikum mint érdekképviselet az ideológiák mentén befolyásoló tényező ugyan, de sohasem lehet átlépni a méltóság vonalát. Ez a vonal a másik ember tiszteletét jelenti, pusztán azért, mert ő is ember, bármilyen ideológiával vagy nemzetiséggel megáldva. Ez arra vonatkozik, hogy az autonómia érvényesülhet az emberi személy egyediségétől egészen a közösségi létezés összes lehetséges formáiban.”*

Borsos Szabolcs mindezt mind filozófiai és szociológiai, mind mentálhigiénés szakemberként kikezdhetetlen fogalmi apparátussal elemzi és tárja elénk. Kimondatlan summája, hogy az autonómia ontológiai feltétel az eredeti, a Hamvas-i értelemben értett alapállás és transzparencia helyreállításához. De az autonómia feltétele a metafizikai helyreállítás. Ami a megváltás révén már kétezer éve megtörtént, annak hit által, ingyen kegyelemből mindannyian részesei lehetünk.

Borsos Szabolcs azonban szembesít bennünket az „ész általi” akadályokkal is, a szekularizáció és a racionalizáció, a homo economicus és a homo politicus rendelkező, sokszor létrontó hatalmával. Útkeresése sajátos pasztorálszichológia, kallódó, „sziklaként porló” népét mentené Németh László „szigeteire”, ahol „a védekező emberérték igyekezett bennük a nemzet sorsa elől vagy annak ellenére valamit megőrizni és kifejezni.....minden magyar sziget valaminek a feltartóztatására, megőrzésére, egymásközi kimondására volt szánva.” Ez a vállalkozás mentálhigiénés apparátusával, teológiai alapállásával, és a perszonalista filozófiai diskurzusfegyverzettel a már bontás alatt álló alapokat építi újra, azt a házat, s benne a vitéz lelkű embert, mely Tamási példázatának dramaturgiai keretet adott. Az ostromlott jövőt is kapualjról kapualjra, hajlékról hajlékra kell meghódítani, de ehhez csak a szeretet adhat elég erőt.

Borsos Szabolcs a perszonalista filozófia jó ismerőjeként adja kezünkbe a kulcsot Jean Lacroix-t idézve „az ember lehetséges”, ...tovább kell mennünk, fel kell emelnünk a kezünket és arcunkat az ég felé.

Budapest 2014. pünkösdjén

A KERESZTÉNY HIT ÉS KULTÚRA LEHETŐSÉGE A 21. SZÁZAD EURÓPÁJÁBAN

Ez az írás megjelent a Vigilia katolikus folyóirat 2013/6. számában
A párbeszéd kultúrájának gyakorlati filozófiája címmel.

A marosvásárhelyi ferences templom tornya a Színház téren

Bevezető

Képesek vagyunk-e arra, hogy önmagunkat kívülről szemléljük? Azt a kultúrát, amely a görög és a zsidó-keresztény hitvilágot jelenti? Lehetőség szerint jó lenne megőrizni a párbeszéd érthető hangnemét, amely segíti a kommunikációt, ugyanakkor fogalomalkotásra is el kell szánnunk magunkat, mert régen elfelejtett érzelmek és összefüggések, emlékek „jöhetnek elő”, amelyeket újra meg kell neveznünk. (Nincs fogalmi belátásunk a forrásról!)

Továbbá, kihívást jelenthet a kommunikációs partner kiléte is. Amikor tanúságot teszünk a keresztény hitben rejlő lehetőségekről, akkor elsősorban tisztáznunk kell saját létezésünk paramétereit. Szociológiai szempontból tükrözni kell azokat a vonatkozásokat, amelyek empirikus adatokra támaszkodva beszélnek kultúránk mikéntjéről, más kultúrákkal való együttélési lehetőségekről. Ebben a tekintetben kisebbség-szociológiai szempontok kerülnek előtérbe, amelyek ugyanakkor nem jelentenek zsugorodást vagy negatív irányultságot, látni fogjuk ugyanis, hogy nem vagyunk egyedül, és a megújulásra, identitásra vonatkozó kijelentéseink általános érvényűek. Ez az empirikus oldal, amellyel nem érdemes vitatkoznunk, a számok és a lemérhető dolgok világa, amelyek megismételhető jelenségekről tanúskodnak, ezért így kell elfogadnunk őket. Beszélünk kell azonban egy második, spirituális oldalról is, egy olyan ideológiai szempontról, amely ugyan nem kézzel fogható, de a háttérben és hatásaiban tetten érhető. Ez az ideológiai irányultság elsősorban zsákutcát jelent, mert elhitesi az emberrel, hogy gazdaggá válhat, hogy végleg leküzdheti szorongásait stb. Ezek a titkos tanítások többféle, megtévesztő köntösben mutatkoznak napjainkban, és kétségbeejtő, hogy milyen sokan lépere is mennek. Az ilyen kísérletek önmegváltást ígérnek, és ez alapvetően csalás, amire a kereszténységnek rá kell mutatnia.

...a kereszténység nem azonosulhat az empiriával és nem válhat egyé semmiféle ezotériával.

Ennélfogva a továbbiakban szem előtt kell tartanunk, hogy a kereszténység nem azonosulhat az empiriával és nem válhat egyé semmiféle ezotériával. Hát akkor minek tekinthetjük a kereszténységet? Filozófiai szempontból világképe kötődik Platónhoz, a gyakorlati élet területén naprakész információkat nyújt egy olyan könyvből, amelynek hermeneu-

tikája folyamatos inspirációs kellék, és ez a Biblia. Jézus Krisztus személyétől nem vonatkoztathatunk el! Ő számunkra állandóság, egyszerűség, emberi méltóságunk alapja!

Az alapkérdés: a 21. század Európájában mit kezdhetünk a kereszténységgel?

Olyan világ ez, ahol az utcán, a média különféle csatornáin minden, ami igaz, éppen úgy hamisnak is mondható. A gazdasági világválság háttérében is ez a viszonylagosság húzódik meg. Kétségkívül az erkölcsi élet is válságban van, a család fogalma is többértelművé vált. Amúgy könnyen lehet, hogy különféle technikákkal, magyarázatokkal és relativizmusokkal tovább bonyolítanánk életünket, de 2001 szeptember 11-e óta komolyan kell vennünk egy olyan kommunikációs partnert, akit eddig észre sem vettünk, akivel eddig nem számoltunk. Ez a kommunikációs partner itt van Európában is, hitvilága azonban távoli, és számunkra idegen! A muzulmán vallás követőiről van szó, és egy olyan jelenségről, melyet nem lehet figyelmen kívül hagyni! Ennek az idegen kommunikációs partnernek hitelesen kellene bemutatkoznunk, de nehéz helyzetben vagyunk, mert mit is mondhatnánk magunkról? Kik is vagyunk mi valójában? A sokat emlegetett szekularizáció fogalma már évtizedek óta jó magyarázat arra, hogy miért nem „működik”

Az elvilágiasodás egyben az egymástól való elidegenedéshez vezetett.

a kereszténység! Az elvilágiasodás egyben az egymástól való elidegenedéshez vezetett. Ezt a jelenséget már a 20. század első felében jól leírták a fenomenológia eszközeivel, mindez szinte kötelező olvasmány (Schütz) a szociológián belül. Hogyan közelíthetjük meg tehát ezt a jelenlegi állapotot, amikor egy nemzetben belül is szinte feloldhatatlannak látszó ellentétek alakulnak ki? Előfordulhat az, hogy alapvető létérdekeit nem ismeri fel egy közösség, abban az esetben, ha olyan destruktív folyamatok indulnak be, amelyek az emberi gondolkodásra is hatással lehetnek! Nem tudjuk pontosan, hogy mit jelent a multikulturalizmus, de a különféle nemzetiségű emberek közösségi rendeződése okozhat megrendülést, még akkor is, ha nem ismerjük pontosan ennek mértékét. A megrendülésből válhat-e olyan káros hatás, amely a gondolkodást befolyásolhatja? Nem tudjuk; ugyanakkor annyit talán pontosíthatunk, hogy bármilyen

változás mutációkat sodor maga előtt, ennek jelei a kultúrában is felfedezhetők az erkölcsök fellazulásában, a fentebb említett relativizmus terjedésében.

A keresztény kultúra alapjai

A bencés rend megalakulása óta tudjuk, hogy Európában a kereszténység fogalma szorosan kapcsolódik a kultúrához. Az „Ora et labora!” felhívás két olyan emberi tevékenységet jelöl, amelynek gyakorlata ma már nem tekinthető egyértelmű cselekvésnek. Általában körülírják, megmagyarázzák, de két-három előadást vagy hittanórát kell tartani ahhoz, hogy a mai ember megértsen valamit az imádság és a munka fogalmáról. Valami egységes rend, szempont megszakadt, megszűnt létezni és ezáltal ellentmondások jöttek létre! Az európai ember eltávolodott ezektől az alapoktól, ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy egyértelmű igényt fogalmaz meg a kultúra funkciói iránt. Az első ellentmondás itt húzódik meg: egyrészt fontos a ma emberének a funkció, ugyanakkor szinte semmit sem tud a gyökerekről, a forrásról, sőt mindezek aktualitásáról nem is akar tudomást szerezni.

Annyira elszakadtunk a szent fogalmától, hogy manapság ha valaki kimondja, akkor néhány másodpercen belül magyarázkodnia kell: pontosítani, hogy mire is gondolt! Megszűntek a természetes keresztény szimbolikához köthető egyértelmű kijelentések. Ebben a nagy pluralizmusban csak úgy beszélhetünk például a kereszténységhez köthető ünnepekörökről, hogy közben egyesek fenntartják a jogot ezeknek mással történő helyettesítésére. Állítunk valamit, miközben annak az ellenkezőjét is ránk erőltetik. Az ellentmondások háttérben a deszakralizáció áll. Akkor lehet az ellentmondás látszólag és átmenetileg elfogadott, ha eltűnik a szent fogalma, illetve nincs szem előtt. A szentről úgy vélekednek, hogy nem létezik, titokban mégis vágyakoznak rá kimond(hat)atlanul! Erről szól a liberális tolerancia!

Melyek is lennének a kultúra funkciói, amelyekre igényt tartunk? Mire jó ez a kultúra? A bencések az életre voksoltak, az imádságra és a munkára, mint a létezés artikulációira. Ennélfogva minden egyes funkció az egészségről szól alapvetően, lelki és testi értelemben egyaránt: az *adaptációs*, a *szocializációs*, a *közösség reprodukciós* funkciója, illetve a *kommunikációs* funkció.

Az adaptáció

Mit jelentett ez valamikor? Elsősorban azt, hogy kisebb-nagyobb közösségek biztosíthatták a maguk számára a túlélést, és ezáltal gyarapodhattak. Ez olyan erős késztetést jelentett, hogy minden mást megelőzött, aki pedig valamilyen okból ennek ellentmondott, azt kiközösítették. Mindent túl kellett élni, mindenről kellett gondoskodni és **főleg gondolkodni a holnapról, amelynek ösztönalapját adta az adaptáció.**

Mit jelent mindez ma? Hozzá kell tennünk, hogy az európai kultúrában ez az ősi funkció fogyófélben van mindenhol! Mégis megmutatkozik valami furcsaság a maga félszégében! Az adaptáció úgy tűnik, hogy felzárkózást jelent az ellentmondás elfogadásához és ahhoz a hamis szabadságötlethez, hogy bármit megtehetünk büntetés nélkül. Napjainkban ez a fogalom a teljes félreértés jegyeit hordozza. Olyasmire irányul az adaptáció, ami inkább az élet ellen szól és a bizonytalanságot sugallja. Az ember menekül az élet elől, saját maga által létrehozott mesterséges mennyországok felé: alkoholizmus, drogfogyasztás és minden olyan mánia, amit racionális eszközökkel már nem tudunk a maga helyén kezelni. Valahogy elfeledkeztünk arról, hogy vannak bennünk olyan részek, amelyek szégyenfoltjai emberi létezésünknek, amelyeket azonban racionális eszközökkel, az akarat erejével és a jellem hatalmával uralni lehet. Ha előbukkan valamilyen mánia, akkor a gyógyszeripar válaszába kapaszkodunk, melynek szinte azonnal látszó hatása van. Tehát, adaptálódunk a gyógyszereinkhez és az a nagy probléma, hogy a lelkünk mélyén tudjuk, hogy tisztán szeretnénk élni. Miközben menekülünk problémáink elől, a mennyországot keressük!

A szocializáció

Mit jelentett ez valamikor? Normák és szimbólumok elsajátítását, azt az egyértelműséget, hogy pl. a lopás bűn és nem lehet kimagyarázni. Továbbá azt is jelentette, hogy van anyanyelvünk, és magyar, szlovák, román, szerb, horvát vagy szlovén szimbólumok, amelyek sajátosak ugyan, mégis egyetemes erőt képviselnek. Ezt a kettősséget komolyan kellene venni, mert ebben rejlik az identitás. Vissza kell térnünk ehhez a ponthoz és úgy kell megtennünk ezt az utat, hogy közben elfogadjuk a másik ugyanazon jogát erre a kettősségre, a sajátos-egyetemességre.

Jogom van saját anyanyelvemen kifejezni azt a világot, ami a létezés legfőbb gyökereit jelenti. Eképpen, ha mindkét pillér azonos módon jut érvényre, akkor a nemzetiségek között nincs konfliktus. Az egyetemesség vonatkozásában találkozhatnak a nemzetek, a sajátosság tekintetében pedig önmagukat határozhatják meg a közösségek, és a kettő között összhangnak kellene uralkodnia.

Mi van napjainkban? Ugyanaz az ellentmondás tolódik elénk, az előítéletek gyártásában, a hatalom és a veszteség árnyaiban! A lehető legostobább verzió az, amikor kollektív büntudattá süllyed a megbélyegzés. Túl sok ilyen történetet ismerünk a közelmúltból, ezért tudnunk kell, hogy ez sajnos táptalajt jelenthet a jelenben és a jövőben megnyilvánuló szélsőséges ideológiák számára. Tehát, a szocializációval eljuthatunk a felnőttkorig, de a másik iránti tiszteletet nem vagyunk képesek gyakorolni, mert az önmagunkról alkotott kép túl homályos és ellentmondásokkal terhelt. Hogyan foghatnánk fel a sajátosság és az egyetemesség közötti összhang fontosságát? Hogyan is gondolkodhatnánk a kölcsönösség értelmében, amikor előbb a másiktól várjuk a tiszteletet?

A közösség reprodukciós funkciója

Mit jelenthetett ez valamikor? Az értékek és szimbólumok bevésődését, megtartását és majdani továbbadását. Az identitásunknak csak akkor van értelme, ha az az érték, amit képviselünk, továbbörökíthető és mindez a lehető legtermészetesebb úton és egyértelműen. Ide sorolható a beszélt nyelvünk, népi hagyományaink, életmódunk, szabadidő-felhasználásunk, életszínvonalunk, a családról alkotott képünk, stb.

Mi van ma? Évtizedek óta, a huszadik század ötvenes éveitől kezdve módszeresen szembemennek Európában ezzel a funkcióval. A majdani érték-továbbadás a szekularizálódás csapdájába esett. A karrier-építés miatt a gyermekvállalás időpontja kitolódik vagy hiábavaló vágy marad (ezt jelzi Európa elöregedése). Másrészt különncnek tartják azt, aki komolyan gondolja sajátos kulturális örökségét. Milyen lehetőségünk van arra, hogy mindezt túlhaladjuk? Ellentmondásoktól terhelt a gondolkodásunk, ami az érték-továbbadásra is rányomja bélyegét.

Az identitásunknak csak akkor van értelme, ha az az érték, amit képviselünk, továbbörökíthető...

Kommunikációs funkció

Régen azt jelentette ez a funkció, hogy bátran vállalhatjuk saját identitásunkat, értékeinket, és ezeket képviselhetjük a világban. Napjainkra a legnagyobb kérdés az, hogy mit képviselhetünk? Mit is mondhatunk magunkról? Kik vagyunk mi valójában? Honnan jöttünk és merre tartunk?

Ezek a funkciók egymáshoz kötődnek, így a kommunikáció révén derülhet ki, hogy pontosabban hol is tartunk a szocializációban és milyen mértékű az adaptációs készségünk. A kommunikációs funkció ugyanakkor partnerek létezését is feltételezi, olyan embereket, közösségeket, akik különböznek tőlünk! A legnagyobb probléma az volt, hogy ezek a partnerek juttatták el a keresztény kultúra hordozóit a kijózanító belátásra: önmagunk fényűző és jóléti világának vége van, és ugyanúgy véget ért az a racionális felsőbbrendűség is, ami technikailag igyekezett fenntartani ezt az életszínvonalat!

Néhány dologra még reflektálnunk kell. Amikor az európai politikai elit nemrégiben megfogalmazta, hogy nincs multikulturális társadalom, akkor valójában a következő dolgot ismerte el: olyan multikulturális társadalom alakult ki Európában, ami racionális eszközökkel átláthatatlan, ezért jobb lenne, ha nem lenne. Évtizedeken keresztül nagyon sok pénzt fordítottak a multikulturalitás fogalmának tisztázására és tartalmi feltöltésére, esszét írtak diákokkal, hogy mit jelent a kulturális sokszínűség és a tolerancia. Mindez nem hozott megoldást, mivel a probléma gyökere nagyon mélyen húzódik! Van multikulturális társadalom, sőt igazán csak ez van! Működik, és nem tudjuk, hogyan?

Konkrét példa vizsgálata

Vegyünk egy olyan embert, aki Kelet-Európában él, ötvenes éveinek végén, katolikus keresztény gyökerekkel rendelkezik és magyar nemzetiségű. Gyermekkorában szülővárosának magyarsága még a lakosság 50%-át alkotta, míg a másik 50% az ország többségi nemzetéhez tartozott (tetszés szerint román, szlovák, szerb stb.). Mi is történt az elmúlt 50 évben? Mostanra a magyarság aránya mindössze 15%, mivel sokan elvándoroltak, miközben a város felduzzadt többségi lakosokkal!

-
1. Adaptáció tekintetében a szűkülés, a többségi nemzetrészből kisebbségivé válás folyamatát tapasztalhatjuk és ha végignézzük a Kárpát-medencét, akkor azt látjuk, hogy szinte minden közepes és nagyobb városban gyengülő és folyamatosan csökkenő adaptációval találkozunk! Nincs biológiai utánpótlás, ami eleve gátat szab bármilyen tervezésnek. Kinek épüljön bármi?
 2. Szocializáció – a szűkülés, a létszámfogyás a saját anyanyelv vesztesését is magával hozta. Aggudalommal kérdezhetjük, hogy az értékek beépülése hogyan történik? Itt semmiféle átlátható, biztosító rendszer nem működik. (A felvilágosodás óta zajló, az észet istenítő liberális vonulat itt fedezte fel pedagógiai küldetését, amelyet azóta is több-kevesebb sikerrel folytat!) Könnyen előfordulhat, hogy a pedagógus saját anyanyelvén követ el helyesírási hibát és teszi mindezt sértetlenül! (A közészerűség diadalmasan felvont, trónra kerülését ünnepeve! Ez a jelenség észlelhető immár több, mint húsz esztendeje, amikor is közszereplőkkel válnak olyan emberek, akik erre nem alkalmasak.) Ily módon válik a viszonylagosság és a rejtett ellentmondás bejáratott dologgá! A tolerancia kiüresített jelszavával arra kényszerítenek teljes mértékben kiszolgáltatott gyermekeket, hogy silány, közészerű beidegződéseket, képeket fogadjanak el! Ebben az esetben nyilvánvaló az anyanyelvi kopás és az ebből fakadó identitás-vesztés. Ha már nincsenek gyerekek, akkor a szocializáció is csupán teoretikus. Ha skype-on keresztül tartja a kapcsolatot a szétszóródott család és elégséges a halvány kép, a töredező hang, akkor minden leegyszerűsödik, nincsen egymásból táplálkozó, egymást inspiráló, párbeszédre alapozó közös gondolkodás!
 3. Reprodukció – ez a szektor a lehető legváltásosabb, mert veszteséggel terhelt és hiányos rendszert kellene továbbítani. De kiknek? Omladozó épületek, üres tantermek és egyre több temetés jelzi azt a vissza nem fordítható folyamatot, amely egy sajátos kultúra eltűnését jelenti. 1970-ben egy 1500 főből álló római-katolikus magyar közösség 2012-re 400 főre zsugorodott. A dráma a fejekben játszódik le, mert közben emlékezni kell és felidézni a múltból azt, ami szép és művészi volt, miközben ezen múlt arcai és alkotói már régen nem léteznek! Tehát, a reprodukció folyamatában – az át-

rökítés helyett – az ebből fakadó hiány által keletkező negatív árnyak és hangulatok keríthetik hatalmukba az embert!

4. Kommunikáció – hogyan lehet megjeleníteni bármilyen párbeszédben megfogható, megöregedve, elbizonytalanodó nyelvi képességekkel? A döbbenetes az, amikor nem veszik észre az érintettek (politikusok, közszereplők), hogy szánalmat vagy megbotránkozást keltenek, amikor belátás nélkül kommunikálnak hibát-hibára halmozva!

Összegzésképpen az mondható el, hogy átlagosnak vélt emberünk sajátos kultúrájához fűződő viszonyában a negatív elemek többségben vannak. Mégsem pusztul bele! Miért? Azért, mert ennek a kultúrának az alapja a kapcsolat, amely hálószerűen kifogja az embert. Az elidegenedés ezért csak részleges, de hogy mennyire, sajnos nincsenek empirikus adatok! Elsősorban azért, mert a többségi kultúra sajátossága állandóan felkínálja a beolvadás lehetőségét, ellenben ha nem kívánja átlagemberünk ezt az utat, akkor a virtuális térben élheti meg nemzeti identitását, esetleg fogyaszthat olyan termékeket, amelyek állami támogatással valósultak meg. Ezek egyre inkább néhány száz ember által néhány száz embernek létrehozott elitkultúrájának beállított termékek.

Kérdésünk, hogy hányadik körben és melyik aspektusában találkozik átlagemberünk a keresztény kultúra fogalmával? Elsősorban az életemények nagy állomásainál fut össze a lelkipásztorral, és így idézi fel gyermekkori emléképeit, amikor a hittanórákon különféle dolgokon törték a fejüket. Olyan vallási szolgáltatás a hitélet, amit még igénybe vesznek, de hogy meddig, azt még nem tudjuk?! Ritka az a pillanat, amikor világnézeti dilemmák gyötrik átlagosnak vélt emberünket, és így éppen a lelkészi hivatalt látogatná meg! Jó lenne, ha mindenki tudná, hogy hitbéli eligazítás ügyében bizalommal fordulhat lelkipásztorához. Sajnos, egy adaptációs krízisben levő és szocializációs problémákkal küszködő közösség életében gyakorta éppen ez a láncszem hiányzik.

Ha ilyenformán összeillesztjük a kockákat, akkor Európa nyugati felétől kezdve egészen a keleti részéig találunk olyan kisebb-nagyobb etnikai közösségeket, ahol a fentebbi jellemzés aktuális. Szinte nyugtázhajtuk, hogy a kultúra megélése is egyfajta elidegenedést jelent, a racionalitás kritikai hangneme messze elúzi a bibliai képek és a hittanórák bárgyúnak feltüntetett hangulatát! Az urbanizációval együttjáró elvilá-

giasodás olyan mértékű elidegenedést jelent, amely a fentebb bemutatott állandó veszteséggel párosulva az európai embert kiszolgáltatott helyzetbe hozza. A racionalitás kizárólagos kritikai hangneme azonos az ész istenítésének felvilágosodásbeli programjával! Bármelyiket gondoljuk igaznak, ugyanaz a folyamat vége: az emberi létezés megalázottsága! **az emberi méltóság tönkretételét eredményezi!**

A racionalitás kizárólagos kritikai hangneme azonos az ész istenítésének felvilágosodásbeli programjával!

A kommunikációs funkció gyakorlása közben derült ki, hogy a kereszténység képtelen egységes kultúraként mutatkozni, képtelen saját tanítását komolyan venni, képtelen saját Szentjét megvédeni.

Egységes kultúra hiánya

Ebben az esetben az Európai Unió által megalkotott alaptörvényt tekinthetjük, amelyből kimaradt a keresztény gyökerekre való hivatkozás. Itt nem a jogi vita érdekes, hanem a téma körül zajló huzavona, amelyből kiderült, hogy a felvilágosodás óta zajló, deizmuson alapuló világszemlélet szélsőséges diktatúrájával van dolgunk, amely látszólag türelmes, valójában agresszív és tartalom nélküli ideológia lett. Ennek a hálójában van minden, ami még kereszténynek mondható Európában!

Saját tanítás iránti hűtlenség

A muzulmán hitvilággal kapcsolatos kommunikációban a legnagyobb ellentmondás az abortusz társadalmi megítélésében kereshető! Mit jelenthet az, hogy van egy kereszténynek mondott állam, amelyben létrehoznak egy külön abortusz-törvényt, ami úgy mond szabályozza ezt a dolgot! Alapvetően képmutatásnak látszik ez kívülről, ami nem védhető, még azzal a liberális gondolattal sem, hogy az állam és az egyház szétválasztása racionális szükségszerűség (volt). Sőt, a szituációs etika „megoldásai” sem viszik előre a keresztény álláspontot az élet értékéről! Az abortusz mellett, néhány országban az eutanázia jogi szabályozása sem jelent párbeszédre alkalmas témakört! Tudnunk kell, főleg itt a kommunikációs funkció kapcsán, hogy a muzulmán hitvilág-

ban a társadalmi szabályozások és a vallási törvények között szinte azonoság van, miközben nálunk a keresztény erkölcs és a társadalmi szabályrendszer között elég sok az ellentét! Hiába gondoljuk azt, hogy nincs igaza a muzulmánoknak, ha ő saját vallási- és világi törvényei között egyseget lát, akkor mindvégig ezt fogja vallani, sőt ezért a dologért szívesen vállal mártíromságot. Meggyőződésében kettős megerősítés és ezáltal összhang van, ami erőt nyújt bármihez!

Saját Szenthez való viszonyulás

A kereszténység értelmének és lényegének középpontja Jézus Krisztus, aki mint második isteni személy megváltotta az emberiséget a bűn halálából és a világ végezetéig jelen van ott, ahol ketten-hárman összegyűlnek az Ő nevében! Azt mondhatjuk, hogy a keresztény egyházak mint intézmények hűségesen teljesítik a Szenthez való viszonyulásukat. Más a helyzet ugyanakkor a keresztény kultúrának nevezett világban, társadalmakban. Mi is történik itt valójában? Úgy tűnik, hogy ezen a ponton – a vizuális művészet területén – találtak olyan rést, amelyen keresztül betolakodhat a viszonylagosság, az ellentmondásosság különféle árnyalatban. Ezért történetelt meg, hogy az esztétika nevében Jézus Krisztus személye ellen vándorkiállítást szervezzenek. Ez olyan sűrített akció, amelyre nincs védekező mechanizmus, nincs válaszreakció! A keresztény egyházak tiltakozása újból sikertelennek bizonyult, a kommunikáció csatornáit nem érték el. Mit is tehetnénk, így a kommunikáció terén, amikor valami rossznak a következményeivel szembesülünk és az okaira nem találunk magyarázatot? Túl későre jutunk a problémához ahhoz, hogy elvonatkoztatott belátáshoz jussunk! Van-e még arra esélyünk, hogy tisztán és egyértelműen megfogalmazzuk a problémát és a megoldást?

Mit kellene tenni?

A kereszténységnek világban betöltött szerepéről kellene néhány alapvető fogalmat megalkotni oly módon, hogy mindenki számára érthető legyen. Ennek többféle fakultációját gyakorolni kellene, mert több szinten is párbeszédre vagyunk ítélve. Így például szükség lenne dialógusra olyan mozgalmakkal, amelyek tudományos eszközök révén – a darwinizmussal szemben – jutottak el valamiféle értelmes tervezés gon-

dolatához. A kapcsolat egyértelműsége adott Isten és ember között, mindössze tanúságot kellene tennünk erről, tudatosítva azt, hogy a médiát, a kommunikációt átszövi a kapcsolat fogalmának ezernyi változata és mindegyikben valahol „jelen” van az, aki a létező. Mert ki kell mondanunk, hogy a bencések mellett, kultúránk alapja az „ehje aser ehje” azaz „vagyok, aki létezőként van”, tegyük hozzá, hogy számunkra (is) van!

...a bencések mellett, kultúránk alapja az „ehje aser ehje” azaz „vagyok, aki létezőként van”...

Hogyan kell tenni?

Néhány alapgondolattal, mint technikai felkészültséggel újra kell építenünk saját kultúránkat és bizakodva kell önmagunk elé tekintenünk! Mit is jelenthet ez? **Elsősorban önismereti játékot és pedagógiát!**

1. Fontos a keresztény hitvilág összes kegyelmi forrása! Ezzel elismerjük azt, hogy fontos a Szent fogalma, amit helyre kell állítani logikailag, lélektanilag és a gondolkodás történetében! Nemcsak személyes összefüggésben, hanem közösségi, társadalmi szinten is jelentős fogalomról van itt szó!
2. Elismerjük azt, hogy az ember megváltásra szorul és mindez kizárólag Jézus Krisztus kereszthalála révén történik, éppen ezért kiemelt módon kezeljük a Bibliát, mint szent könyvet!
3. A Bibliában levő szövegek többlet-értékűek összehasonlítva más könyvekkel. Ez a többlet az életet jelenti és minden olyan cselekvési stratégiát, ami a túlélés lehetőségét magába zárja, illetve újabb perspektívákat kínál a szeretet gyakorlatára. Ennél fogva ezt a könyvet az ember mentálhigiénés kézikönyvének is tekinthetjük, mert benne rejtélyes módon találkozunk az értelem-érzelem-akarat egysége.
4. Jézus Krisztustól nem lehet eltekinteni, de el kell mondani, hogy mit gondolunk róla: **állandóság, egyszerűség jellemzi őt, ugyanakkor emberi méltóságunk alapjaként tekintünk rá**, a bibliai szövegek alapján élénk táruló gyógyító, aki folyamatosan jelen van, hogy az ember rendelkezésére álljon.

-
5. A keresztény szimbólumok és értékek bennfoglaltan ott vannak az emberi kultúra mélyrétegeiben, **ezért onnan kell felemelnünk és újraértelmeznünk mindent, ami az élet, a túlélés építőköve lehet, mert alapvetően a krisztusi kultúra az élet maga!**
 6. Elfogadjuk, hogy léteznie kell Krisztus Misztikus Testének mint látható, szervezett egységnek, amely állandó **megújulásra szorul** és intézményi megnyilvánulásában mindennek tükröződnie kell.
 7. A megújulás elsősorban azt jelenti, hogy a racionalitás összes lehetséges eszköztárával kiállunk azért, amiért a perszónálfilozófia francia képviselői kimondták, hogy az ember lehetséges. Ez a bizalom.
 8. Kijelentjük azt, hogy emberi méltóságunk alapja kizárólag Krisztus személyéhez köthető, amelynek racionális belátása a maga teljességében nem lehetséges, pusztán részleteiben ismerhető fel. **Utólagos rekonstrukciókra vagyunk alkalmasak és ennek nyomán képesek lehetünk arra, hogy különféle szimmetriákat és harmóniákat hozzunk létre, amelyek akár elővételezhetnek cselekvési mintákat, ezért a tanulás kiváló eszközei.**

Bizalom abban, hogy az ember lehetséges – perszónálfilozófia a párbeszéd kultúrájában

Amikor a francia filozófust, Jean Lacroix-t megkérdezték az 1970-es években, hogy mi a perszonalizmus, akkor csupán ennyit mondott: „bizalom abban, hogy az ember lehetséges”.

Kísérletet kell tennünk arra, hogy gondolkodásunkkal építő mozgást indítsunk el sajátos anyanyelvi környezetünkben vagy akár egy újonnan választott hazában, bárhol a világon, ahol emberek élnek, és van társadalom. Bárhol is lennénk, ugyanaz a kulturális kód érvényes: **tovább kell mennünk, fel kell emelnünk a kezünket és arcunkat az ég felé.** Vissza kell térnünk a bencések indikációjához, el kell mondanunk az utánunk jövő generációnak azt, hogy miért fontos az ima és a munka! Úgy kell elmondanunk ezt a történetet, hogy a szkeptikusok

vagy a hitetlenek is inspirációt nyerjenek! Fontos megalkotnunk a **logikai keretét** ennek a kulturális kódznak, amely perszónáfilozófiaként elsősorban módszertan és nem irányzat! Ha irányzatként kezelnénk, akkor különféle zsákutcák torkolatában érezhetnénk magunkat; ilyen lenne a panteizmuson alapuló pragmatista és agresszív önmegváltás, amely terjedőben van és féligazságokkal működik. Mivel a világmindenséget és benne a kultúrát valamiféle lénynek tekinti, ezen filozófia szerint imádkozni kellene a természethez! Ez bálványimádásnak minősül a keresztények számára, ami semmiképpen sem fogadható el, még akkor sem, ha motivációs háttérben tudatlanság áll! Az emberi méltóság egyértelmű védelmében, a keresztény kultúra újraértelmezésének folyamatában az emberi racionalitásról a következőt mondhatjuk: az ész nem istennő, pusztán az emberi problémamegoldás természetes eszköze és mellette legalább annyira fontos az érzelem és az akarat! Mindhárom között kell összhang legyen!

...az ész nem istennő, pusztán az emberi problémamegoldás természetes eszköze és mellette legalább annyira fontos az érzelem és az akarat!

Kicsoda számunkra Krisztus? Élő parafenomén, aki meghalt, aztán feltámadt, és most zavarba ejti a kereső és gondolkodó lényeket? Ezt a kérdést tisztáznunk kell, mert ha eltekintünk tőle, akkor az végzetes csapda lenne, olyan ezoterikus zsákutca, ahonnan megcsönkítva kerülhetünk ki! Ugyanez a kérdés valójában minden emberre vonatkoztatható. Kicsoda számunkra a másik ember? Mi kik vagyunk saját magunk számára? Nem tudjuk kimerítően meghatározni egyik ember **jelenlétét** sem! Amikor itt van valaki fizikailag, de lelkileg és szellemileg már régen távol jár, ilyenkor hol van ő a mi számunkra? Mit mondhatunk, amikor az anyafölddel egyenlővé válik valaki, alkotásaiban mégis tovább él, inspirál, leírt gondolataival vigasztal és a létezés irányába mutat! Jézus Krisztus mint második isteni személy, életművével teljessé tette ezt a történetet, sőt olyan prototípussá lett, amely vallásos hit nélkül is követhető, ezért van értelme az anonim kereszténységnek. Ez a kulturális örökség, hogy valaki meghalt értünk, aztán feltámadt és itt van közöttünk! Olyan erő ez, amely szeretetként adomány, állandó létforrás és bizalom! Hol és hogyan találkozhatunk Jézus Krisztussal, mi a biztosíték erre? Kapcsolatban kell lennünk emberekkel és ezután

bele kell helyezkednünk a másik lelkiállapotába, ezt nevezik empátiának. A másik ember kiszolgáltatottsága juttat el minket egyfajta együttérzésre, így döbbenünk rá a méltóságra, arra a kincsre, ami ott legbelül, a szívünk mélyén van és a másik emberben is ugyanaz tükröződik. Legelőször ezzel a **tükörképpel találkozunk**, ami első látásra furának tűnhet és azt gondolnánk, hogy hamis kép, de nem! Ugyanez a játék vonatkozik a másik emberre, számára én is az ő tükörképe vagyok! Azért kellene dolgoznunk, hogy tökéletes példaképekké váljunk a másik ember

A másik ember kiszolgáltatottsága juttat el minket egyfajta együttérzésre, így döbbenünk rá a méltóságra...

számára. És itt, ebben a motívumban – a kiszolgáltatottság magányában – „találkozhatunk” Jézus Krisztussal. Azért indokolt az idézőjel, mert ugyan lehetséges ez az élmény, mint tapasztalat a kommunikációs térben, két ember találkozásában, ugyanakkor értelmünkben is felidézhetjük Jézus Krisztust. Az emberi méltóságról

szóló gondolkodásunkban ugyanaz a hatás, még akkor is, ha életünkben nem hallottunk Jézus Krisztusról! Fokozatos következtetéssel és belátással eljuthat hozzá bárki, de történhet ez hirtelen megvilágosodás révén is! Arra kell gondolnunk, hogy van valamilyen kulturális kód, amely az embert vezeti és háttérélményekkel gazdagítja életét. Mindehhez feltételeznünk kell még két dolgot: **állandóság** és **egyszerűség**! Mindkettő perszonalizálódik Jézus Krisztusban, és ezért sokkal színesebb és sokkal szebb, sokkal reménytelibb a keresztény kultúra megélése a Biblia szövegein keresztül.

A Biblia az egységesítő kulturális elem, amelyből felkészíthető az új generáció a Szent befogadására, aki nem más, mint Jézus Krisztus! Ez a folyamat az emberi méltóság szűrőjén keresztül válik tapasztalattá! Jézus Krisztusról annyiban van tapasztalatunk, amennyiben emberi méltóságunkban azonosulni tudunk a másik ember kiszolgáltatottságával és mindkettőnk létsorsát el tudjuk helyezni a Biblia háttérlényegi szövetébe. Az érthetőség megköveteli tőlünk azt, hogy világossá tegyük logikailag az állandóság és az egyszerűség fogalmát. Ezekből adódik az egyértelműség és az azonosság! Az állandóság jelenti az időfelettséget vagy az időtlenséget. Számunkra Jézus Krisztus mindenképpen időben van, ráadásul a mi kapcsolati időnkben, de sajátoságos valóját tekintve állandó, mert Ő mindig ugyanaz! **Ez a lehető legnagyobb hír,**

hogyan van Valaki ebben a nagy mindenségben, aki mindig ugyanaz! Ez adja a kultúránk gyökerét!!

Végtére is, gondolkodásunkat kell helyretenni és ebben az állandóság és az egyszerűség kettőssége nagy segítségünkre van. A racionalitás önmagában, mint kritikai attitűd folyamatos csapdákat állít elénk, amelyek ideológiai jellegűek, végül az önmegváltás illúzióját villantják fel, méltóságunkat is megtépázva. Ha gondolkodásunk elsősorban a problémamegoldásra fókuszálna, akkor ráébrednénk arra, hogy meztelenek maradtunk, megfosztottak bennünket alapvető kellékeinktől, ezért pusztán csak utólag érezhetjük hiányérzetként, míg szükségletként gondolhatunk a létezés állandóságára. Ebben is benne rejlik a szökellő bibliai vízforrás, amely életet ad és ez lenne a keresztény hit, mint lehetőség a kultúrában. Azt mondhatjuk, hogy a kultúra volt elsőként, majd jött a belátás, amire a bencések megsejtették, hogy előbb imádkozni kell érte s majd dolgozni, művelni.

A mi filozófiánk ezért módszertanként – bizalomként abban, hogy az ember lehetséges – egyértelműen kötődik ahhoz az emberképhez és Isten-ember kapcsolathoz, ami a Bibliából származik! Tehát ez a módszertan alkalmazott filozófia, újra kell értelmeznünk hozzá az embert és a belátás képességét! Mi is ez valójában? A logikának olyan foglalatja, amely vitára, párbeszédre alkalmassá tehet bennünket. El kell jutnunk alapfogalmakig, alapdefiníciókig, amelyek utat jeleznek, olyan kultúrösvényt, amelyen továbbléphetünk. Ez egyben erkölcsi egyértelműséget is kölcsönöz közösségi létünknek, nevéen nevezve a bűnt és kiemelve azt, ami erény és példaképiségre alkalmas! Ezáltal kezdődhet valamiféle párbeszéd a másképpen gondolkodókkal. Ha már úton vagyunk a keresésben, akkor ez lehet a bizalom alapja, hogy megtaláljuk azt a kapaszkodót, amely végtére is hazavisz bennünket! Így válik kerek egészé a kultúráról szóló gondolatunk. Mert az életünk olyan kultúrkörbe van zárva, ahol az ember mint homo religiosus érthető ugyan, de egy-két perces magyarázat után. Nem jutottunk tovább Platón világról alkotott képénél és az Ideák világánál, de a toporgásban úgy tűnik, hogy ma már sok mindent elfeleedtünk. Ezért van nélkülözhetetlenül

Ha már úton vagyunk a keresésben, akkor ez lehet a bizalom alapja, hogy megtaláljuk azt a kapaszkodót, amely végtére is hazavisz bennünket!

Ebben a kultúrkörben a Biblia a lehető legbiztosabb tankönyv, mert szövege, történetei olyanok, hogy egyértelműen felismerhetjük benne önmagunkat.

szükségünk imára és munkára, azaz tanulásra és emlékezésre. Ebben a kultúrkörben a Biblia a lehető legbiztosabb tankönyv, mert szövege, történetei olyanok, hogy egyértelműen felismerhetjük benne önmagunkat. Van itt valami, ami általános és a létre vonatkozik, a konkrét történettől szinte független lényegszerűség. Ezt a lényegszerűséget érzi át, tapasztalja meg az ember, amikor a

Bibliát olvassa. Élő szó, amely mozgató és alkotóvá formál, mert sűrített formában van meg benne a létezés felbuggyanása, az, amit a francia pszichológusok „jaillissement”-nak neveznek! Alapvetően a kultúránkban ez a dolog egyértelműen tetten érhető, nem véletlenül jutottak el hittudósok az anonim kereszténység tételezésére. Bármilyen alkotásban, gondolatban ott van valami ebből az örök létből! ***Ez az, ami megteremtí a szentek közösségét és ezért lehetünk nyugodtak a jövő tekintetében és az intézmények megtisztulásának lehetőségében!***

A keresztény hitnek van-e esélye arra, hogy szerepe legyen Európa mai és holnapi kultúrájában?

2012 decemberében, szigorú paraméterek között kell elmondani olyan dolgot, amire előre legyártott választ várnak el sokan! Hát persze, igen, volna esélye a kereszténységnek, amennyiben komolyan gondoljuk az utánunk jövő generációk megújított nevelését és felelősséggel beszélünk arról a megújult logikai keretről, amely értelmet és célt kölcsönöz az emberi élet számára. A probléma az, hogy az utánunk jövő generációk mozaikszerűen léteznek, etnikailag és vallásilag olyan kulturális sokszínűség ez, amelynek nemrégiben történő, többsikű tagadása éppen a túlélés ellentétes irányát jelöli, ezért lehet okunk az aggodalomra.

A világgazdaságban rejlő problémák egyelőre nem teljesen egyértelműek. Válságban van a család fogalma, ehhez köthető a demográfiai helyzet, nincs utánpótlás. Az oktatási rendszer is bajban van, a munkahelyek is apadó tendenciát mutatnak. Az elvilágiasodás után a jóléti társadalom fogalma is köddé vált! Ha a nyugdíjrendszerre gondolunk, akkor ennek egy évtizede van még hátra a jelenlegi formájában. Folya-

matos az elszegényedés Európában, ezért válunk kiszolgáltatottakká. Meg kell barátkoznunk saját etnikai problémáinkkal itt a Kárpát-medencében. Ebben kell lehetőségeket látnunk, ami elég nehéz feladat, mégis léteznek olyan minták, amelyek átörökíthetők és tanulhatók, talán taníthatók, amennyiben emberi gondolkodásunk ***zárójelbe teszi az önzés fogalmát***. Ez a kimondott vagy ki nem mondott önzés tette tönkre annak az egységnek a gondolatát, amire oly nagy szükségünk lenne. 56 évvel ezelőtt emberek adták az életüket a hazáért, a szabadságért, olyan elvont fogalmakért, amelyek akkoriban hihetetlen motivációs erőt jelentettek. Most pedig konkrét családi helyzetekben tapasztalunk olyan szétesést, hogy közvetlen hozzátartozók nem hajlandók egymással beszélgetni. Így nem lehet jövőt építeni! Ezek mind olyan kudarc-faktorok, amelyek visszafogják az alkotás energiáit. Ezért, elsőként tudatosítanunk kell saját kudarc-élményeink gyökerét, majd igyekezzünk társakra lelni, akikkel közös gondolkodás keretében, egymást inspirálva, kreatívan nekilátunk problémáink megoldásának.

...tudatosítanunk kell saját kudarc-élményeink gyökerét, majd igyekezzünk társakra lelni, akikkel közös gondolkodás keretében, egymást inspirálva, kreatívan nekilátunk problémáink megoldásának.

Láthatjuk, hogy kisebbségsszociológiai fogalmak mentén beszélhetünk a jövő lehetőségéről, ami első olvasatra azt a benyomást kelti, mintha valamiféle gyengeség vagy zsugorodás jellemezné tenniakarásunkat! Valójában az a helyzet, hogy a keresztény kultúrának csak így van jövője, kisebbségsszociológiai paraméterek alapján, ugyanakkor egyetemes értéket képviselve. (Hiába omladoznak a templomok szerte Európában, a szeretet parancsa minden vallásban és azon túl is érvényes egyetemesség!)

Mintákat kell elképzelnünk, kidolgoznunk, majd segítenünk létrejöttüket, amelyek másolhatók, kipróbálhatók, szaporíthatók! Mindezt megtehetjük mindaddig, ameddig gondolkodásunkban az ember lehetséges, a hívó ember szavának befejező gondolataként azzal kiegészítve, hogy kultúrateremtőként, bizalommal legyünk a jövő iránt!

AZ ÖNRENDELKEZÉS BELSŐ VILÁGA

– perszónáfilozófiai esszé –

Kőrösi Csoma Sándor szobra a marosvásárhelyi Vár sétányon

Bevezetés

Érdemes-e saját magunknak megfogalmazni, helyre tenni mindazt, ami körülöttünk zajlik, egyáltalán megtehetjük-e? Az információk teljessége rendelkezésünkre áll-e vagy csupán féligazságokból származó zsákutcákba torkollik minden kísérletünk? Mi is ez? Az autonómia fogalmának értelmezésére vállalkozhatunk-e?

A teljesség és a gondolatok befejezésének igényét ne kérjék számon tőlem, mert könnyen előfordulhat, hogy a kérdésfeltevés közben már eleve szalonképes irányt kell szabnom a befejezésnek, mert közben legördült már valami cikkecske a világhálón, ezért lehetnek áthallások, a sorok közötti, mögötti értelmek. Sok esetben ezek (talán) maguktól keletkeznek! Attól tartok, hogy a kérdések gyökeréig sem fogok mindig eljutni, mert közben olyan következtetések születnek, amelyek alapján talán jobb az írást leállítani. Ez nem jelenti azt, hogy a gondolkodásnak is véget vetnénk. Kérdéseinkben tükröződik majd a kíváncsiság, amit senki nem vehet el tőlünk. Megtámadhatják anyanyelvünket és ez okozhat olyanszerű meglepetést, hogy reakción akár provokációnak is tűnhet. Ezért, a lehető legnagyobb ellentmondást kell megélnünk, amikor egyrészt külső megalázásban van részünk, másrészt pedig belső kényszerből érezhetjük, hogy valamit nagyon el kell mondanunk, de talán mégsem lehet. A kérdésig eljuthatunk, de 24 évvel a demokratikus átalakulás után nem tudhatjuk, hogy ez mire elég?

Belátásom

Belátásom szerint, a gondolkodás elsősorban inspiráció, amely a másik embert szólítja meg, ha egyáltalán van közöttünk kommunikáció. Amikor hangosan gondolkodom, akkor igyekszem ellátni az inspiráló szerepét, egyfajta pedagógiai látásmóddal. Kérem, hogy ezt a vonatkozást is fogadják türelemmel. Kérdezni fogok, majd látszólag kérdésekkel válaszolok! Hozzá kell tennem, hogy a kérdések elsősorban önismereti jellegűek, ezért nem hiányoznak belőlük az önkritikai szempontok sem.

Az emberi személy méltóságának a gondolkodásban mindig elsődlegesnek kell lennie, ez a perszonalizmuson alapuló gyakorlati filozófia. Óvni és védelmezni kell minden áron az ember méltóságát, ezért bár-

milyen befolyásolás ebben az összefüggésben negatív cselekvésnek minősül és ha ezt észleljük, akkor **beszelnünk kell róla**.

Mindenképpen, le kell szögeznünk az értelmezési horizontunkat, ami alapján követhető gondolkodásunk. Módszertanilag fontos számunkra az ellentmondások leleplezése, a hatalommal való szembenezés, a veszteségek feldolgozása és a jövőkép kialakítása.

Kulturális szempontunk megközelítése a következő: sajátos nemzeti kultúránk ápolásra szorul, mert ez a természete minden kultúrának. **Az a célunk, hogy a kommunikáció minden lehetséges eszközzel a nagyvilág tudomására hozzuk: a mi létezésünk is hiteles, értékes, közösségi szempontból is tanulságos. Kultúránk civilizálódása ezt jelenti: magyarul gondolkodva és létezve jó lenni!** Ezt szeretnénk átadni bárkinek, akit érdekel a mi kultúránk!

Értelmezések

Jó kérdés ma már, hogy vissza lehetne-e ugrani a feltételek világára vagy semmi hozadéka nincs ennek? Mik ezek a feltételek? Egyébként, könnyen vádolható ez az álláspont vétkes nemtörődomséggel. Miért éppen most jutnak eszébe bárkinek is a feltételek? Késő lenne? Talán nem!

Az autonómiának elsősorban a feltételeiről kellett volna beszélni, persze csak abban az esetben, ha tudjuk mi is az autonómia fogalmának szerkezete. Mi is ennek a fogalomnak a lényege? Továbbá, miként jelenhet meg ez tapasztalati világunkban? A fogalom lényegének mit is mondhatnánk? Ez annak a függvénye, hogy milyen ismerős tapasztalatok vannak az autonómia megéléséről a világban? Sőt, ma már a társadalom dimenziójából, éppen a politikum beszél egyre erőteljesebben a kereketről, az egyeztetett és kiharcolt jogokról, miközben a bizalomvesztés leglátványosabb éppen ebben a szektorban!

Első kérdés: a politikum kizárólagos joga lenne az autonómiáról való beszéd?

Máris előttünk van egy ellentmondás, és akkor jöhet a kérdés: egyáltalán a politikum kizárólag vállalhatja-e a teljes értelmezés, a lényegmegfogalmazás felelősségét? Ki adta nekik ezt a kompetenciát? Gon-

doljuk végig az elmúlt tíz esztendő politikai kiábrándulási tendenciáját, a választásokon való részvétel csökkenő mutatóit. Végére is, a politikai szférában most már egyre többen jelentkeznek az autonómia képviselőjére, a harcra, a küzdelemre! Miért? Szerintem egyszerű a válasz: az elsődleges cél a politikai tőkeszerzés! További kérdés: egyáltalán, ha az autonómia fogalmának tartalmi körét keressük, akkor tisztáznunk kell, hogy a társadalom milyen dimenzióit érintő kérdéstről és fogalomról beszélünk? Ha csak politikai színezetet kölcsönzünk a fogalomnak, akkor teljes félreértésben leszünk! Gyanús egyébként az, hogy a társadalom többi dimenzióiban (család, kisebb és nagyobb közösségek) mintha ez a téma nem is létezne, az az érzésünk, mintha kizárólag a politikum dolga lenne az erről való beszéd. Kérdés: a családon belül vagy a munkahelyen, illetve a kisebb-magyobb közösségi térben mit jelenthet az autonómia? Ott valami másféle autonómia fog érvényesülni vagy ugyanaz, amiről a politikusok beszélnek és amiért több tízezren is hajlandóak menetelni, felvonulni? Nem tudjuk! Valószínű, hogy kommunikációs félreértésnek vagyunk kiszolgáltatottjai naponta, még nem épültek ki azok az alternatív és másodlagos csatornák, amelyek élő példái lehetnek a szabadság gyakorlatának. Most egyfajta ébredés küszöbén vagyunk, ahol már megtörténhet, hogy a másod- vagy harmadsorból emelnek át híreket az első vonalba. Hát azt gondolom, hogy ez már autonómia! Mert alapvetően mit is jelent ez a fogalom? Mondjuk már ki a lényegét! Ez a szabadság hiteles megélését jelenti a maga teljes vertikumában! Ide tartozik a lelkiismereti szabadság, a mozgás, a politikai és nem utolsó sorban a gondolkodás szabadsága. Ez az a rész, ami valójában külső eszközökkel ellenőrizhetetlen és ez az a rész, ami a lehető legnagyobb értéket rejt magában, mert ennek nyomán vagyunk képesek átlátni mindent, azt is, ami van és azt is, ami csak lehetséges vagy talán soha nem lehet a miénk, de talán a miénk volt valamikor! Itt vannak kimondott és ki nem mondott veszteségeink.

24 év után is visszadobják a labdát

A legnagyobb ellentmondást már itt a legelején kellene tisztáznunk, hogy további meglepetések ne érjenek bennünket, amikor azt tapasztaljuk: menni kellene előre, a politikusaink pedig inkább visszafelé jönnek!! 24 év után, ha megkérdezik társadalomtudósainkat, hogy mit

gondolnak az autonómiáról, akkor az a válasz, hogy előbb tisztázni kellene a fogalmat. Az elmúlt két évtized mire volt jó? Miért nem sikerült végtére is letisztázni ezt a dolgot? Mi ez, ha nem félreértés? Tulajdonképpen születtek meghatározások, amelyek elsősorban nemzetközi dokumentumok, amelyek átvétele kötelező ugyan, de a hatékonyság tekintetében bizonytalanok maradunk.

Az autonómia ma már egy olyan szakkifejezés, ami elsősorban az emberi személy szabadságjogaira utal és különféle perspektívákban írja le a szabadság hatását: ilyen értelemben van kulturális autonómia, van

Az autonómia ma már egy olyan szakkifejezés, ami elsősorban az emberi személy szabadságjogaira utal és különféle perspektívákban írja le a szabadság hatását...

perszonális autonómia, és van területi autonómia. Európában több országban is vannak autonóm tartományok, ezekre szoktak hivatkozni, amikor mondani kell valamit. A keresztény demokrácia egyik vívmányaként emlegetik a szubszidiaritás elvét, amely akár kiindulópontja is lehetne erdélyi törekvéseinknek. Ez azt jelenti, hogy a helyi kompetenciákat helyben kell hasznosítani és bármilyen

önálló kezdeményezésnek lehet létjogosultsága, amennyiben problémamegoldó szerepe van. Tulajdonképpen ez az egyetlen hasznosítható érv, amit előhozhatunk, ha erről a témáról párbeszédet kívánunk folytatni.

Valójában ez is egyfajta külső megközelítés, ami nem lehet végleges és nem lehet kizárólagos vagy biztonságos! Hol maradnak az ember lelki és szellemi vonatkozásaiból fakadó igények, méltóságának megfelelő perspektívák?

El ne felejtjük: a politikum szférájából mondják azt, hogy mit is gondolhatunk az autonómiáról és ez nem biztos, hogy azonos ama gondolatvilággal, amit sajátos kultúránk megélésével tolmácsolni szeretnénk a világnak. Azt akarjuk mondani, hogy jól érezzük magunkat magyarként a bőrünkben és soha nem cserélnénk mással semmi pénzért. Ezt a bizonyos jó érzést, jó létállapotot vitatják el most már nagyon alacsony színvonalon, sokszor sértő és méltóságunkat megalázó módon. Még egyszer hangsúlyozzuk ki, hogy a politika által propagált jogászízü koncepció az autonómiáról nem azonos az emberek által kimondott és ki nem mondott általános jóérzéssel, általános, kulturális létérzéssel. Ez már elégséges probléma ahhoz, hogy a félreértések hada várjon ránk,

főleg ha a többség irányában valami értelmes dolgot is el kellene mondanunk. Mert tegyük hozzá: bármilyen kisebbség csak akkor érezheti biztonságban magát, ha a többség kellő partnere marad. Kérdés: hogy állunk ezzel a folyamattal? (Nem szeretném egyszerűsíteni ezt a témát, de talán ez a kapcsolat romlófélben van mindenféle vonatkozásban!) A poli-

...bármilyen kisebbség csak akkor érezheti biztonságban magát, ha a többség kellő partnere marad.

tikum kettős játékot is játszhat: egyrészt elmondhatja befelé, hogy fiúk, a többséggel való egyeztetések alapján csupán ennyit tudunk kiharcolni, kifelé pedig elmondhatja: ha nem adtok semmit, akkor a saját szélsőséges csoportjaink szétszednek bennünket, s ők ellenőrizhetetlenek. No, ez játék, amelynek akár haszna is lenne, de a legnagyobb gond az, hogy 24 esztendő alatt nem sikerült kialakítani több szinten és többféle vonatkozásban, olyan baráti és kulturális, közös gondolkodáson alapuló és problémamegoldó civilhálózatot, amely olykor partnere a politikumnak, olykor kritikusa. Társadalmi szempontból fonák helyzeteknek lehettünk tanúi, amikor olyan civilmozgalmak és egyesületek jöttek létre, amelyeket valójában a politikum által vezérelt emberek irányítottak. Még ezt is megszokja az ember, de a többség-kisebbség relációban a stratégiai partnerség, a jól átlátható érdekegyeztetés a politikai mutyi szintjére süllyedt és ez szinte észrevétlenül történt, éppen ezért gondolhatjuk súlyos gondnak. Az egyik legrégebbi hatalom-technikai manővert vetették be amerikai alapítványi támogatással (oszd meg és uralkodj), amikor egy kialakulóban levő egységet sikerült szétverni már a kezdeti fázisában, a kilencvenes évek derekán, amikor elhittették a résztvevőkkel, hogy ők felhatalmazva érezhetik magukat a kisebbségi problémák megoldására, a többség-kisebbség párbeszéd képviselőire. A sajtónyilvánosság teljes szabadságát megkaphatták, ami azt is jelentette, hogy bárkiről szinte bármit el lehetett mondani, miközben elfelejtettük: kisebbségi létünkben, megmaradásunk elsődleges feltétele az igazságosságon alapuló egység, mert így legalább képesek lehettünk volna olyan erő felmutatására, amelyet legalább tisztelhetnek, ami akár távlatot és erkölcsi alapot nyújthatott volna különféle áldozatok vállalására. Még attól is – úgy tűnik – megfosztották közösségünket, hogy értelmes áldozatot hozzon saját kultúrája és saját népének jövőjéé, a példaképek kialakulása érdekében.

A politikai felszabdalódás autonómia-ellenes tevékenység, ez logikailag belátható, ezért néhány évtized múlva a történészek talán eldönthetik, hogy az elmúlt 24 évben kik milyen kulcsszerepet tölthettek be és milyen indikációk szerint teljesítettek szolgálatot és főleg az az érdekes, hogy kinek teljesítették. Ez az egész valójában arra készlet, hogy valamilyen módszertant feltételezzünk, ami szerint történnek itt a dolgok.

Milyen módszertan ez?

Szögezzük le, hogy az autonómia feltételrendszere két pilléren nyugszik: van egy külső tényező, amely a politikum vonatkozásait és a többséggel való kommunikációt rejti magába, ugyanakkor van egy belső tényező, amely a kultúra ápolásából kiindulva az identitásmegőrzés állandóságát és azt a jólétet rejti magában, amely a lehető legtermészetesebb dolog a világon, embermivoltunk tartozéka. Ennek a kettőnek egységesen kellene megjelennie, egyszerre és egyforma hatékonysággal, ha azt akarjuk, hogy lelki egészségünk megmaradjon. ***Azt kell mondanunk, hogy mentálhigiénés követelmény ennek a kettőnek az egységes működtetése.*** Ezért, bármilyen kísérlet a szétzúzásra természetes módon ellenreakciót vált ki, láthatjuk ezt akár több tízezer ember kivonulásában vagy a választásoktól való távolmaradásban. És ezzel mit is állítunk: jelen pillanatban bármilyen autonómia-törekvés elsősorban kívülről vezérelt és némiképpen manipulált „termékké” vált. Ezt már nehezen tudjuk lemosni, mert mindig marad egy kis keserű szájjz a végére. Elmarad az a belső meggyőződés, ami a kulturális veszteségből fakadó állandó belátás, illetve az ellentmondásaink feldolgozása, a hatalommal való szembenézés. Így soha nem jutunk el a jövőkép fogalmáig, egyáltalán akkor miért is kell nekünk az autonómia? Miért maradt el ez a belső gondolkodás? Több szinten is folytatni kellett volna a párbeszédet, de előre megszabott feltételek mellett és előre legyártott következtetésekkel soha nem szabad vitatkozni, főleg amikor kívülről szabják a feltételeket. Valójában most sem vitázunk, csupán arra van lehetőség, hogy felhívjuk a figyelmet erre a kettős-egységre az autonómia fogalma kapcsán és elmondjuk, hogy a belső világ, az emberi méltóságra épül és ha ez megsérül, akkor az ember beteggé válik. Ennek a betegségnek pedig többféle következménye is lehet: egyrészt az emberi viselkedés agresszióba torkollik, másrészt pedig olyan tüneteket produkál, ami fizikálisan is tizedeli a közösséget.

A kommunikációs terek, a közvetítő csatornák most már ismerik a székely zászlót, ami szép politikai teljesítmény, de kérdéses, hogy mindez segíti-e az ember belső világának összhangját, gyógyítja-e a lelki sebeket? Ezen kívül még nem beszéltünk a többségi társadalommal való partneri kapcsolatáról! Ez is külső tényező, de mintha teljesen elfeledkeztünk volna erről a lételemről. Tegyük hozzá, hogy ennek 1989 előtt volt egy erőszakos formája, amelyet újraindítani veszélyes üzem lenne. Nem erről van szó! Mindössze azt kell tudomásul vennünk, hogy Erdélyben Kolozsvár központtal körvonalazódik egy olyan autonómia-törekvés, ami 10-15 éven belül valósággá válhat és félő, hogy a magyarság pusztán szép emlékként kerül be ennek a tervnek a „Kulturális örökségünk” című fejezetébe. Kolozsvár egyik neves magyar szülöttének nevét hallhattuk már olyan kontextusban, mintha nem is magyar lenne, mert az elsődleges szempont most már az, hogy erdélyi, esetleg kolozsvári. Nos, a következő generáció már egyértelműen a többségi nemzethez valónak fogja sorolni az illetőt, aki valójában magyarként, kolozsvári (is), erdélyi (is) volt. Ez a szemünk előtt zajló veszteség, ami ellen semmit nem tehetünk. Annyira romlófélben van a román nyelven történő kommunikációnk, hogy egyszerűen – szemmel látható – nincs akit meghívjanak különféle beszélgetős műsorokba, leszámítva ugyanazt a három embert, akit 24 éven keresztül megszokhattunk már.

Egy ilyen írással pusztán arra hívhatjuk fel a figyelmet, hogy a civiltársadalom bármilyen demokratikus megmozdulása értékelendő. Ugyanakkor azt is el kell mondanunk, hogy hol vannak a hiányok, esetleg hogyan tudnánk belépni kellő gyorsasággal, mert legalább 10 év lemaradásunk van a többségi nemzettel való kommunikáció területén. És nagyon nehéz együttélni azzal a gondolattal, hogy közösségünk fogyófélben van, minden területen a szűkülés, a kisebb kapacitás, az elgyengülés vár.

...legalább 10 év lemaradásunk van a többségi nemzettel való kommunikáció területén.

Első lépésünk az lenne, hogy a szétzúzás ördögi módszerét leplezzük még akkor is, ha az csupán a saját gondolatvilágunkat kíséri és semmiféle külső bizonyítékot nem vélünk felfedezni. Nem határozhatja meg cselekvésünket egy olyan bénító összeesküvés-elmélet, ami végtére is ellenségképeket hoz létre, a szétzúzást erősíti és sohasem az együttműködést, az egységet.

Mit is gondoljunk erről a témáról vagy a helyzetről?

A legfontosabb az, hogy megtaláljuk azokat a biztos pontokat, amelyek létezésünk és emberi méltóságunk alapjai lehetnek.

Ezek a pontok nyilvánvalóan láthatatlanok, elsősorban bensőnkben „vannak”, azon a helyen, ahol a legféltettebb kincsünket őrizzük, ahol meggyőződésünk, a létezésünk gyökerezik. (Ebből a gyökérből táplálkozik nemzeti identitásunk, amely a lehető legszentebb dolog kellene, hogy legyen!) Az a kérdés, hogy létezésünket milyen fogalmak veszik körül? Önmagunkkal való azonosságunkban hol tartunk, milyen képeink vannak arról, hogy mi kik is vagyunk valójában? Tudunk-e kapcsolódni valamilyen közösségi szemlélethez, emlékhöz, akár intézményhez? Az intézményesített közösségi formák ál-

...ha közösség, akkor ott van a háttérben egy olyan történet, ami elmondható, továbbörökíthető az utókornak.

talában történelmi múlttal rendelkeznek. Tehát, ha közösség, akkor ott van a háttérben egy olyan történet, ami elmondható, továbbörökíthető az utókornak. És ebben a történetben fedezhetjük fel önmagunkkal való azonosságunkban azt a gyökeret, amiért érdemes élni és amiért érdemes akár küzdeni! Kérdésünk csak az, hogy pontosan milyen közös pontjai lehetnek ennek a gyökérnek? A gyökerek mélysége és milyensége valójában nem érdekes, elsősorban a közös az egészben a kulturális létezés nyelve, ami általában azonos az anyanyelvvél.

Ha van ilyen, akkor minden alapja adott a teljes vertikumban értelmezett autonómiának mint a szabadság hiteles megjelenítésének!

Mit is jelent ez a teljes vertikum?

Azt jelenti, hogy az ember nyugodtan és szabadon vállalja saját magát, családját, munkahelyét, vasárnapi és ünnepnapos közösségét, tágabb értelemben saját nemzetéről úgy gondolkodik, hogy ez a hazatalálás helyszíne, a politikum mint érdekképviselő az ideológiák mentén befolyásoló tényező ugyan, de sohasem lehet átlépni a méltóság vonalát. Ez a vonal a másik ember tiszteletét jelenti, pusztán azért, mert ő is ember, bármilyen ideológiával vagy nemzetiséggel megáldva.

Ez arra vonatkozik, hogy az autonómia érvényesülhet az emberi személy egyediségétől egészen a közösségi létezés összes lehetséges formáiban. Nyilvánvalóan, nem állhat szöges ellentétben a létezés többségi lényegével. Bármilyen vertikumról is beszélünk, kizárólag külső eszközök segítségével nem jutunk előre. Ha kívülről mondják meg, hogy most éppen mi is az álláspont

...az autonómia érvényesülhet az emberi személy egyediségétől egészen a közösségi létezés összes lehetséges formáiban.

autonómia-ügyben és azért ez, mert éppen ennyit lehetett kiharcolni, akkor azt kell mondanunk, hogy egy ilyen megközelítés kívülről jövő és hiányos, mert soha nem fog találkozni azokkal a benső vonatkozásokkal, amelyek az embert önmagával azonossá teszik! Könnyen lehet, hogy ma rábólint erre az ötletre, holnap aztán teljesen másra fog voksolni! Ennek tapasztalata már körbeírható aktuálpolitikai körökben, amikor az emberek felemás viselkedéséről szól a történet. Ez egy olyan következménye a kizárólagos külső ráhatásnak, amely egyértelműen negatív. Ennek a tudatosítási folyamatnak belülről kell kifelé törnie, belülről kell fakadnia és nem történhet meg az, hogy csupán egyetlen szegmens (a politikai vonal) vállalja a teljes felelősséget. Legbelül tudom, hogy kik azok az emberek, akiknek köszönhetem azt a nyelvet, amit anyanyelvként szeretek és használok saját gondolataim és érzéseim kifejezésére. Ezeket a köröket szélesítenem kell, mert ez a természetes fejlődés útja. Ezekben a körökben találkozom emberekkel, közösségekkel és közben egyre erőteljesebben tudnom kell létezésem értelmét. Ha ilyen mozgásban vagyok, akkor nemcsak megérthetem, hanem bizonyos értelemben meg is élhetem az autonómiát. Az egyre bővülő jogok világában, amikor növekszik a felelősség köre, akkor egyre biztosabbak lehetünk abban, hogy ez a megújulás eszköze, semmiképpen sem irányul a másik ember, a másik nemzet ellen. Persze, minderről a másik félnek – jelen esetben a többségi partnernek – tudnia kell, mert egyébként teljes félreértés származhat.

Mit jelent ez a megújulás?

Szó volt már arról, hogy vannak belső és vannak külső tényezők az emberi világ meghatározásakor. Ebben a világban belső tényezőnek számít minden, ami saját anyanyelvünkkel hozható közvetlen összefüg-

gésbe. Ilyen értelemben, belső tényező az is, hogy szabadon kinyilváníthatom politikai akaratomat. Semmiféle nyílt vagy rejtett fenyegetettség nem fogadható el senki részéről. Az anyanyelvünkbe való kapaszkodás olyan erő, amely állandóságot biztosít és identitásunkban megerősít. Tulajdonképpen ehhez kapcsolódik az az erő, amelyért egyesek képesek voltak akár életüket is feláldozni. Nem az adott nemzetről van itt szó, hanem elsősorban egy ember és saját identitásának egyértelműségéről, amely

Tulajdonképpen ez az autonómia, hogy nincs meg hasonlás önmagunkkal kapcsolatban, tudjuk, hogy meddig terjednek a korlátaink, meddig mehetünk és hogyan kell megállnunk.

kötődik nyilvánvalóan egy nemzethez, de sohasem a kizárólagosság szempontjából. Szerepet kap az anyanyelv vagy nem anyanyelv, valamilyen kulturális beágyazottság, amely lehetőségi feltétele az identitás egyértelmű vállalásának. Ez juttatja el az embert a teljes áldozat vállalásához, mert valójában másként nem tehet. Nem létezik a meg hasonlás ezen a szinten, logikailag képtelenség lenne! Tulajdonképpen ez az autonómia, hogy

nincs meg hasonlás önmagunkkal kapcsolatban, tudjuk, hogy meddig terjednek a korlátaink, meddig mehetünk és hogyan kell megállnunk. Van mégis fejlődés, de ez soha nem irányulhat mások ellen, kizárólag önmagunk neveléséből fakadó, értelmesen felvállalt munka eredményeként beszélhetünk róla. Ez egy felismerés, amelyet lehetőségként ragadhat meg az ember, amennyiben ráismer. Éppen ezzel van a probléma, hogy az elmúlt két évtizedben senki nem beszélt erről, a politikum mint külső tényező elsősorban más irányba menetelt. Ez így önmagában nem rossz dolog, de sajnos semmi köze sincs az autonómiához! Úgy érezhetjük, talán joggal, hogy eltelt 24 esztendő és mintha megszülettek volna már rólunk szóló döntések nélkülünk! Egyre több tisztségről derül ki, hogy a túlzott biztonság és óvatosság jegyében született kompromisszumok játéka lehettek. Ezekről valakinek nyilatkoznia kell! De kinek? **Létezik-e ma Erdélyben olyan intézmény, amely a politika fölött magyar létkérdésekben nyilatkozhat, kellő tekintéllyel rendelkezve? Tíz éve azonnal rávághattuk volna, hogy a történelmi egyházak még rendelkeznek ezzel a képességgel, amit politika-fölöttiségnek mondhatunk! Ma, 2013-ban nem tudok semmit. Valahogy ezt is szétverték, kívülről-oldalról-belülről.**

Hova jutottunk? Vannak vágyaink, amelyekre nem találjuk még jól bejáratott fogalmainkat, de most kezdünk feleszmélni, hogy a szakemberek még mindig visszadobják a labdát, csak nem tudjuk, kinek? És persze, a küldetéstudattal megáldott immáron három vagy négy részre szakadt politikai csoportjaink elitosztagában szinte versenyszerű a küzdelem az autonómiáért, de ők már csak azt tudhatják, amit a jogászok előtte leszögeztek már. Úgy gondolják, hogy van felhatalmazásuk, de mire is vonatkozik ez? Mindenképpen számolnunk kell azzal, hogy jogi úton csorbítják ezt az amúgy is meglékelt lehetőséget, de soha ne feledjük: amúgy állandó konzultációt kell folytatnunk a többséggel. Ebben a többséggel való interakcióban kopunk, súrlódásban vagyunk, tehát legtöbbször veszteségi pozícióból várjuk a kegyet vagy a csodát. Még azt sem vesszük észre, hogy esetleg lábjegyzetté válik a számunkra fontos fejezet az erdélyi magyar létezés történelméből.

A belső feltételek kialakítása tanulási folyamat

Végtére is minden olyan tényező, amely belsővé formálható, amely kötődik az anyanyelvhez, a saját kultúrához, az autonómia szerves részét képezi. Hozzá kell tennünk, hogy ez egy tanulási folyamat, amely nagyon korán kezdődik el, talán óvodás korban. Ilyen értelemben jöhet a következő kérdés: az erdélyi magyarság életében, az elmúlt 24 évben mit is mondhatunk az anyanyelvű oktatás milyenségéről? Ha elégedettek

...minden olyan tényező, amely belsővé formálható, amely kötődik az anyanyelvhez, a saját kultúrához, az autonómia szerves részét képezi.

lennénk, akkor nem tennénk fel ilyen kérdést. A probléma az, hogy az általános hanyatlás semmiképpen sem jelent nyerő pozíciót ebben a tanulási folyamatban vagy politikai küzdelemben.

További kérdésünk: kinek kell segítenie abban, hogy végre a közösség ébredési folyamata elkezdődjön? Sajnos egyelőre azokat az erőket látjuk, amelyek többnyire zajjal próbálják magukat hasznossá tenni, kevésbé engedik szabadon a csend adta inspirációt. Elemezve az elmúlt két évtized történéseit, sajnos ki kell mondanunk, hogy tapasztalható egyfajta általános kopás szinte minden területen. Nem tudhatjuk, hogy vannak-e véletlenek ezen a szinten? Talán igazolható majd az unokáink korabeli

történészek által, hogy napjainkban éppen mit és miért lehetett csak ennyire silányan létrehozunk, kiharcolnunk!

Egyébként, kisebb körben sikerült kikísérletezni azt, hogy mit is jelent a csend adta inspiráció, mit is rejt magában az a kreatív erő, amely egyébként minden ember sajátja. Anynyi dolgunk van csupán, hogy tudatosítjuk: van egy láthatatlan csap a gondolat világában, amelyen keresztül állandóan megújuló módon jöhetnek elő problémamegoldások. További fejlesztésekre van szükség ahhoz, hogy ebből olyan átfogó oktatási csomag legyen, amely bármilyen módon szolgálhatja az autonómia iránti elköteleződést. Ennyi a jó hír: a belső feltételek lassan elkezdik hatékony működésüket! (Ezt nem tudják elnémitani, annyira elementáris erővel buggyan fel, s még azok sem tudják elcsenni, akik amúgy nemzetpolitikában kijelölt emberek lettek az utóbbi években.)

Mit is gondolhatunk a jelen állapotról?

Röviden: a politikai elit mint külső képződmény – egy kissé elkésve – groteszk módon, mégis talán mégsem teljesen értelmetlenül igyekszik kellő önmérsékletet tanúsítani valami olyan dolog iránt, amihez valahol tudja, hogy a lényegéhez semmi köze! Mit tapasztalhattunk az elmúlt időszakban? Elsősorban azt, hogy kívülről erőltetik ránk magukat olyan emberek, akikkel nem szívesen vállalnánk semmiféle közösséget! Ránk erőltetik magukat, azzal a fenyegetéssel, hogy ha nem jutnak be a parlamentbe, akkor még nagyobb veszteség érhet bennünket. Persze, ezt a demagógiát kihasználva előáll egy másik ránk erőltetett párt vagy valami hasonló, ami egyébként kereszténydemokratának vallja magát és mondja: srácok, semmi sem igaz abból, amit a nagy testvér mond nektek, én vagyok a megoldás számotokra. Ez volt a legutóbbi választásokon a legszánalmasabb ténykedés, amelyhez legalább fél millió embert próbáltak különféle irányokból befolyásolni. Ezek mind külső tényezők és külső feltételek, amelyek fontosak ugyan, de a belső világtól elszakadtak, mert a minimumra játsszák a mérkőzést. És a belső világ mértékét éppen az ellenkező irány jellemzi, itt inkább maximumra gondol mindenki. Ha csak éppen le nem törték ezt a büszkeséget kellő módszertannal! Mert előfordulhat, hogy két évtizeden át csak arról beszélnek, amit nem lehet!

Egy ilyen „nem lehet”-ideológia elkese-ríthet embereket, közösségeket. A meg-alázást azonban mindenki megérti, még akkor is, ha csak hézagosan képes fogal-mat alkotni erről a brutalitásról. A sa-ját anyanyelvünk körüli gondok is erről szólnak. Mi történik saját anyanyelvünk használatával? Miért hagytuk azt, hogy ez történjen? Egyáltalán ma még mit tehetünk? Számolnunk kell azzal, hogy aki ma még helyesen beszél a magyar nyelvet, előbb-utóbb kíván-dorol az anyaországba! Egyetlen esélye csak a magyar munkaerőpiac! Ez egy másik olyan elfojtott ellentmondás, amelynek kimondására még a kilencvenes évek elején-közepén voltak kísérletek, aztán erről is hallgat-nak azok, akik talán mondhatnának valamit. De mit is lehetne mondani és főleg kinek? Egy dolgot érzékelnie kell minden magyar embernek: a kisebbségben élő magyarság folyamatos veszteséget él meg és ebből egy-re inkább – úgy tűnik – nem tud sikeresen és győztesen kikerülni. Kívül-ről hajtják bele valamilyen fatalizmusba, szinte megmagyarázhatatlan erővel. Hol marad a lényeg?

Számolnunk kell az-zal, hogy aki ma még helyesen beszél a ma-gyar nyelvet, előbb-utóbb kívándorol az anyaországba!

Az autonómia kritikai szemlélete

Talán fontos az autonómiával mint portékával való őszinte szem-benézés. Egyáltalán megtehetjük-e azt, hogy kellő önmérséklettel ki-mondjunk akár negatív jellemzőket? A többség iránti tiszteletből és a józanság uralmának belátásából be kell látnunk, hogy az autonómia fo-galmának soha nincs vége, ez egy olyan gondolatiság, ami a szabadság fi-lozófiáján alapszik. Ezért állandóan fejleszthető, bővíthető és véget nem érő folyamatként írhatjuk le az autonómiát, amely kívülről nézve állan-dó elégedetlenségként értelmeződik, erre egyébként ismerős a tanme-sés példa: nyújtsd a kisujjadat, majd meglátod.... A probléma az, hogy a külső tényezőként értelmezett politikai oldal irányából érkező bármilyen autonómia-kezdeményezés, előbb-utóbb provokatívnak tűnik majd. Mit jelent ez? Hát azt jelenti, hogy belülről kell létrejönnie még a kritikai reflexiónak is, nem várható el a politikumtól mint jól szervezett rend-szertől, hogy önmérsékletről tegyen tanúbizonyságot, amikor állandó versenykényszerben van. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy nincsenek

meg azok a belső feltételrendszert működtető hálózatok, azok az emberi kapcsolati hálók, amelyek kellő szabadsággal és hatékonysággal végezhetnék szervező tevékenységüket! Léteznek kisebb-nagyobb vállalkozások, kisebb-nagyobb szervezetek, amelyek a politikától látszólag távol állnak, mert ha baj van, akkor azonnal szükség van a politikai beavatkozásra. Többnyire kizárólag magyar szervezetek igyekeznek életben maradni. Nincs olyan stratégia, amely reális erdélyi magyar-román párbeszédet szemléltetne, pedig igazából most erre lenne szükség. A többségi nemzet csak akkor értheti meg a területi autonómia szükségességét Székelyföld számára, ha **előtte megélheti másféle kontextusban, nagyjából ugyanezt a szabadságot Kolozsvárral, mint központtal.** Szükség lesz erre a többségi tudásra és tapasztalatra ahhoz, hogy sikerre lehessen vinni a területi autonómiát. **A kérdés egyszerű: mi legyen a megtermelt adókkal?** Ha az elkövetkező években több beruházás lesz Erdélyben, mint a többi régióban, akkor számszerűen elmondható, hogy mikortól számolhatjuk Erdély valamelyenszerű függetlenségét. Most már egyre többen kezdik belátni a többségi társadalom tagjai közül, hogy a szabadság egyfajta értelmezését is jelenti az autonómia, ami együttjárhat az anyagi jólét és gyarapodás perspektívájával. Ezen a szinten talán lehet összefogás nemzetek között. Ez olyan alapszint, amelyben képesek arra az emberek, hogy megragadják egymás kezét. Ezért gondolhatjuk teljesen tendenciózusnak és provokatívnak azokat a felméréseket, amelyek a román-magyar viszolygást igyekeznek bemutatni. Mi is a célja ennek? Ez is módszertan szerint működik, hát küzdjünk ellene. A többségi nemzet együttérzése nélkül nem lesz erdélyi magyar

...bármilyen tüntetés elsősorban külső motiváción alapszik, ahol az emberek kikapcsolódnak, egy kicsit elfelejtik a közösségi élet kényes kérdéseit.

autonómia. A demokratikus eszközök kiaknázása pusztán kommunikációs jelzés arról, hogy léteznek még kisebbségek Erdélyben, ennél többet nem gondolhatunk róla. Ne feledjük, bármilyen tüntetés elsősorban külső motiváción alapszik, ahol az emberek kikapcsolódnak, egy kicsit elfelejtik a közösségi élet kényes kérdéseit. Miért? Azért, mert nem szívesen nézünk szembe saját ellentmondásainkkal. Ez a

kisebbségi közösség most már egyértelműen fogyófélben van, anyanyelvét látványosan veszíti el, bátortalan, olyan technikákkal verik szét kom-

fortézetét, azt a bizonyos létérzését, ami általánosan jó állapot kelle-
ne legyen, hogy szinte hálásnak érezheti magát az odadobott csontért,
amikor úgymond kiharcolnak valamilyen pozíciót. Elhitetik mindenki-
vel azt, hogy a csont a cél és szép lassan elértük. Ébresztő, barátaim!
Álmaink soha nem valósulhatnak meg, mert miközben szunyókáltunk,
a háttérben úgy tűnik, megegyeztek mindenben, kitalálták azt is, hogy
mit gondoljunk realitásnak! Persze, a demográfiával nem tudunk szem-
bemenni, főleg úgy, hogy folyamatosan és módszeresen fogyó közösség
lettünk. Veszteségeinkkel nem szívesen nézünk farkasszemet. Főleg úgy
nem beszélünk erről, hogy közben kívülről és belülről készíthetjük a szo-
morú leltárt. Ezzel a technikával két-három évtizeden belül szétverhetik
ezt a közösséget. Hol van a koncepció, ami végre rólunk is szól, az erdélyi
magyar tulajdonok megőrzéséről, a létezés anyanyelven történő kifeje-
ződéséről?

Egyértelműen mellettünk kell álljon az anyaország mint intéz-
mény, mindennel: egyetemekkel, kultúrával, politikai képviselettel,
munkahelyekkel és alkotó gondolatokkal, az együttézés egységes szem-
léletével, mert minden biztonnal leszünk még, akik sajátunknak tekint-
jük azt a földet és azt az erdőt, amit őseinktől örököltünk. Itt léteznie kell
valamilyen egységnek a Kárpát-medencében, ha bárhova odautazom,
akkor otthon kell érezzem magam, és ha az ottaniak idelátogatnak, akkor
ők is itt itthon kellene érezzék magukat. Ez a kölcsönösség, de a prob-
léma az, hogy ők kevésbé jönnek mihozzánk! És mi sem utazgatunk fő-
lösképpen! A magyar nyelv csodája és az a gyönyörűség, ami által külön
jó érzés, hogy ezen nyelv birtokosának mondhatjuk magunkat, kötelez
bennünket a további határozott lépések megtételére.

Mit gondolhatunk a megoldásról?

Két tényezőről kell beszélünk: a külső világ tekintetében, a lé-
tező civil szervezetek között erősíteni kell az együttgondolkodás képes-
ségét, és oda kellene figyelni mindarra, amit a tudományok mondanak;
a belső világ szempontjából pedig keresnünk és találnunk kell követhet-
ő mintákat, majd azonnal el kell kezdenünk kulturális, mentálhigiénés
népmentő missziókat.

Takarékos világban kezdünk élni, szűkülő energiaforrásokkal,
ezért élő példa lehet a falutízesek kultúrája (1), amely Székelyföld szívé-

ben még vizsgálható. Olyan mintaként állhat előttünk, amelyből talán más népek is tanulhatnak, különös tekintettel a közösségi élet fenntartó szabályszerűségeit lenne érdemes megújítva, oktatási csomagként átörökíteni a felnövekvő nemzedék számára.

A belső világ szempontjából Németh Lászlótól szeretnék idézni, mert az ő gondolatai 1940-ből valók ugyan, de aktuálisak és sejtetnek valamennyit egy olyan terv megvalósításából, ami talán nem sokára körvonalazódhat. „Erdély, az eszme nagyobb, mint ami Erdéllyel valóban visszakerült. Ne áltassuk magunkat azzal, hogy a Bécsben visszacsatolt magyar társadalom a miénknél sokkal egészségesebb lehessen.A föld népe sok helyen csodálatosan ép maradt. Csakhogy a nép még nem társadalom s Erdélyt – amit jelent – nem szabad összetéveszteni a bizonyára elég megviselten s már-már fulladozóban visszakerült erdélyiekkel. Mi következik ebből? Program. Program: a szellemnek és program: az életnek.” (2)

.....”Az örökség persze nem elég. Ahhoz, hogy erről a „virtuális Erdélyről” ne csak néhány műveltebb fiatal irkáljon, hanem nagy tömegek is beleműveljenek: az kell, hogy Erdély az erdélyieké, minden erdélyié legyen – lelki önkormányzat tehát és szociális igazságtéves”....(3)

Magyar szigetek

„A „sziget” szó a magyar írók nyelvjárásában ma nem földet és vizet jelent, hanem egy kis szellemi társaságot, amely a többiektől azért „szigeteli” el magát, hogy a maga eszményét követve – a többiek számára is eszményt teremtsen.”A magyar szigetet inkább a végzet csinálta. Nem támadó: önmentő szigetek. A védekező emberérték igyekezett bennük a nemzet sorsa előtt vagy annak ellenére valamit megőrizni és kifejezni....,minden magyar sziget valaminek a feltartóztatására, megőrzésére, egymásközi kimondására volt szánva.” (4)

.....”A magyarságnak megint nagy szüksége lesz valami szervezetlen védelemre: láthatatlanra visszanyomásra a látható nyomás ellen. De mi lehet ez más: mint a szétszórtságában megfoghatatlan nemzeti energia makacs magaőrzése és magakifejtése. Sok kis sziget kell, nemcsak az írófélék közt, de lefelé, minden tájon és minden osztályban, amely mint egy-egy kis, magárahagyott Magyarország, akkor is az egészet védi s az egészet igyekszik kiteljesíteni, ha fölötte nincs ami összekösse. ...Ideje,

hogy ami itt élni, fennmaradni, kibőjtölni akar: megint szigetekbe – „akadémiákba” vagy „farm”-okba – vegye magát s onnét nézzen a sorssal szívós farkasszemet.” (1940) (5)

Jegyzetek

(1) Ambrus Tünde: Székely falutízesek. Egy sajátos településrendszer mint társadalmi-gazdasági tevékenység kerete. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2012. 9-10.

(2) Németh László: A minőség forradalma – Kisebbségben. II. Püski, Budapest, 1992, 1166.

(3) Im. uo. 1167.

(4) Im. uo. 1197, 1198.

(5) Im. Uo. 1199.

Borsos Tamás várépítő bíró mellszobra a marosvásárhelyi vár előtt

